

Miljödepartementet

Remiss av Slutbetänkande SOU 2022:21 – Rätt för klimatet

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) tackar för möjligheten att svara på ovan rubricerad remiss. LRF vill hänvisa till sitt tidigare yttrande, den 21 oktober 2021, över utredningens delbetänkande.¹ Därutöver vill LRF anföra följande.

Sammanfattande synpunkter.

- LRF avstyrker förslaget att växelströmsledningar avsedda för en spänning om 130 kV eller högre som huvudregel ska byggas som luftledningar. Förslaget är uppseendeväckande partiskt hanterat av både utredning och regeringskansli då endast kraftbolagens analys ligger bakom förslaget. Det är inte acceptabelt och inte demokratiskt att genomföra lagändringar baserat på fakta från en part.
- LRF hemställer att regeringen genomför en oberoende teknisk analys om när luftledning behöver väljas och när markkabel också kan vara ett alternativ. Då kan den tekniska partsinlagan från elbolagen i denna statliga utredning balanseras upp.
- LRF avstyrker förslaget om en ny bestämmelse i ellagen som anger att vid val av teknik för nätkoncession för linje ska särskild hänsyn tas till ändamålet med ledningen, vissa krav enligt ellagen och elberedskapsförmåga. LRF menar att en förutsättning för att få balans i ett sådant förslag är att samtidigt kräva att elbolagen redovisar en samhällsekonomisk analys för sin planerade elnätsutbyggnad.
- LRF hemställer att förslaget om samhällsekonomisk analys som beretts på Regeringskansliet i snart 5 år tid realiserar för region- och stamnät i Sverige. Då kan elbolagens intressen i denna fråga balanseras mot andra samhällsintressen och andra samhällsvärden.
- LRF delar utredningens slutsats och tillstyrker förslaget att ersättningsbestämmelserna ska ses över. LRF vill att regeringen ska tillsätta en utredning som ska se över bestämmelserna om ersättning för upplåtelse, inlösen och expropriation vid elnätsbyggnation.

¹ Dnr M2021/00830, LRF:s dnr 2021/8899

Luftledning eller markabel

Sveriges riksdag fattade ett historiskt beslut för fem år sedan, att fokusera på att öka den svenska livsmedelsproduktionen genom en nationell livsmedelsstrategi.

Livsmedelsstrategin siktar på att den svenska livsmedelskedjan ska vara globalt konkurrenskraftig, innovativ, hållbar och attraktiv år 2030. Den svenska livsmedelsproduktionen växer dock inte i nödvändig takt och landets försörjningsförmåga och beredskap måste öka för att bättre hantera yttre kriser. Den värdefulla jordbruksmarken minskar varje år vilket förstärker en påverkande faktor i möjligheten att öka livsmedelsproduktionen. Vikten av att minimera förlusten av mark i samhällsutbyggnaden, oavsett vilken del av samhället som kräver expansion, är mycket stor.

LRF saknar elektroteknisk expertis som kan bedöma när en ledning behöver byggas som luftledning eller när den kan grävas ner som markabel. LRF:s kontakter med Energinet i Danmark ger dock vid handen att Danmark inte byggt någon 130 kV som luftledning på över 20 år, och i deras riktlinjer står att den ökande kabelläggningen ska bidra till, att ”utbyggnaden av infrastrukturen som är en förutsättning för den gröna omställningen, blir så skonsam som möjligt för medborgarna och naturen”.

Det är minst sagt intressant att när Danmark i över 20 år riktat in sig på att gräva ner så mycket elnät som möjligt med kabel för att minska påverkan på mark och miljö och människor så lägger Sveriges regering förslag på att bygga så mycket elnät som möjligt i luften. Allt baserat på en teknisk analys från elbranschens egen expertis.

Danmark är förvisso till ytan mindre än Sverige och består till stor del av lättgrävd sand. Det är givetvis dyrare att gräva ner kablar i det steniga Sverige. LRF inser att det råder olikheter mellan våra länder. Det vore ändå av stor vikt och intresse att jämföra byggnation och funktion samt drift och underhåll mellan det danska och svenska elnätet.

LRF har i olika offentliga sammanhang föreslagit att regeringen borde analysera funktionaliteten i Danmarks elnät. Det har inte skett. När utredningen föreslår förtur till stora luftledningar som skapar kraftiga intrång för väldigt många av Sveriges markägare och kommuner, är det minsta att begära att de finns en robust och opartisk analys bakom förslaget.

Utbyggnad av elnät kan göras genom expropriation, dvs tvångslagstiftning som innebär att elbolag kan begära polishjälp för att få markåtkomst i extrema fall. Det är en mycket stark lagstiftning. Att utifrån det ge en fribiljett för luftledning baserat på en analys av elbranschens expertis är inte balanserat. Det blir lite som att gruvföretagens expertis ensamt skulle stå för regeringens juridiska analys vid förslag till ändringar i minerallagen.

LRF deltog på IVA-seminarium hösten 2022 där expertis från exempelvis Storbritannien framförde en mycket mer positiv syn på markkabel än vad som är fallet i Sverige. Och en tidigare Vattenfall-anställd och andra elektrotekniska experter föreslog till exempel sjökabel för den Nord-Syd förbindelse som Svenska Kraftnät arbetar med för tillfället.

Det finns även ett rättsfall rörande 130 kV luftledning över högproducerande åkermark i Kristianstad, där Energimarknadsinspektionen och därefter Mark- och miljödomstolen avslag Eon:s koncessionsansökan om luftledning, med motivet att den långsiktiga livsmedelsproduktionen motiverade en ökad kostnad med markkabel. I detta fall gjordes såklart både en proportionalitetsavvägning och en lämplighetsprövning.

Baserat på ovanstående anser LRF att både utredningen och regeringen ”genar i kurvan” genom att enbart förlita sig på elbolagens expertis rörande förslag om krav på att 130 kV ska byggas som luftledning.

Bemötande av citat från utredningen

Här följer citat från utredningen efterföljt av kommentar från LRF.

Citat utredningen:

”Kabel är också avsevärt dyrare än luftledning. Utredningen lägger inga förslag som rör finansieringen av elnät men den stora skillnaden i kostnader kan påverka nätavgifterna vilket i sin tur kan påverka svenska verksamheters konkurrenssituation och leda till ökade nätavgifter för kundkollektivet.”

Kommentar LRF:

Kostnad för drift och underhåll är väsentligt högre för en luftledning jämfört med en markkabel. Det gäller framförallt; jordtagsmätning, besiktning av ledningsgata, röjning/helikoptertoppning av ledningsgata som sker med tidsintervall på 8-12 år beroende på bördighet.

Denna kostnad är inbakad i nätavgiften för alla Sveriges elkunder. Det är så att säga inget som elnätbolagen tar ställning till då kostnad jämförs mellan luftledning och markkabel vid ett investeringsbeslut.

Citat Utredningen:

”Vi anser att det ligger i begreppet ändamålsenlig att ledningens placering i nätet, dess spänning och utformning som likström eller växelström inte väljs på ett sätt som medför orimligt stora kostnader.”

Citat utredningen:

”Ledningens utformning bör enligt utredningen inte bedömas inom ramen för lämplighetsbedömningen, om det inte är fråga om ledningens placering i nätet eller

dess tekniska utformning i fråga om likström- eller växelström samt spänning. Valet mellan luftledning och kabel bör inte prövas enligt bestämmelsen om lämplighet. Utredningens överväganden om valet mellan luftledning och kabel redovisas i avsnitt 6.4.”

Kommentar LRF:

Det är därför det är så viktigt att nätbolagen också gör en samhällsekonomisk analys, eftersom de samhällsvärden som en kraftledning påverkar under sin livslängd då kan vävas in i den ekonomiska bedömningen.

Citat utredningen:

”När det gäller annan teknisk utformning såsom val av stolpar och fundament anser utredningen att det ur ett lämplighetsperspektiv bör vara upp till nätföretaget att välja de tekniska lösningar som det finner lämpligast. Dessa bör alltså inte bedömas i lämplighetsprövningen. Att ledningen byggs på ett säkert sätt följer i dag av annan lagstiftning. Utredningen bedömer också att den flexibilitet som en koncession medger är av vikt för att långsiktigt säkra elnätet. De stolpar och fundament som nätföretaget önskar kunna välja vid byggande av ledningen behöver dock beskrivas i tillräcklig utsträckning i miljökonsekvensbeskrivningen för att ledningens miljöeffekter ska kunna bedömas. Inom ramen för miljöprövningen kan också sådan teknisk utformning aktualiseras i den utsträckning det behövs för att byggande och användning av ledningen ska vara förenlig med miljöbalkens krav.”

Citat utredningen:

Enligt utredningens förslag bör lämplighetsprövningen inkludera en bedömning av om ledningen har en ändamålsenlig placering i nätet och teknisk utformning i fråga om lik- eller växelström samt spänning. I den mån det finns alternativ som kan fylla samma funktion.

Kommentar LRF:

Dessa frågor skulle redas ut av en oberoende teknisk analys som redovisar när luftledning behöver väljas och när markkabel kan vara ett alternativ.

Citat Utredningen:

I Elektrifieringsstrategin (2022), s. 19. SOU 2022:21 Utredningens förslag – elnät 275 ligger det i begreppet ändamålsenlighet att inte välja ett alternativ som medför orimligt höga kostnader.

LRF Kommentar:

Det är därför det är så viktigt att nätbolagen också gör en samhällsekonomisk analys, eftersom de samhällsvärden som en kraftledning påverkar under sin livslängd då kan vävas in i den ekonomiska bedömningen.

Citat utredningen:

I Elektrifieringsstrategins åtgärder 8 och 9 aviseras en kommande översyn av myndigheternas ansvar och uppgifter inom energiområdet samt inrättandet av ett Elektrifieringsråd.7 (avsnitt 5.3.3)

LRF Kommentar:

En av åtgärderna i strategin var att inrätta ett elektrifieringsråd. Rådet ska vara rådgivande till regeringen och ska stödja genomförandet av regeringens elektrifieringsstrategi.

Elektrifieringsrådet ska bland annat bidra till ökad samsyn och förankring av den övergripande inriktningen för elsystemets utveckling, utgöra en plattform för bred samverkan vid genomförandet av vissa åtgärder i elektrifieringsstrategin samt stödja regeringens arbete med att utvärdera förutsättningarna för elsystemet att utvecklas i takt med behoven samt tydliggöra behov och insatser som görs eller planeras i olika delar av samhället som kan bidra till en gynnsam utveckling.

I den långa listan av representanter från energibranschen finns i dagsläget ingen som representerar markägarna vilket är anmärkningsvärt. LRF deltar gärna i det rådet.

Citat utredningen:

”Alternativ som inte kan fylla avsedd funktion kan inte anses lämpliga. Alternativ när det gäller lokalisering mellan aktuella stationer och utformning, som inte bör prövas vid lämplighetsbedömningen, bör inte ingå i bedömningen. Frågan om när luftledning respektive kabel bör utredas och användas behandlas i avsnitt 6.4.”

LRF Kommentar:

LRF delar helt och hållet bilden att alternativ som inte kan fylla avsedd funktion inte kan anses lämpliga. Regeringen behöver tydliggöra frågan genom att tillsätta en oberoende analys som redovisar när luftledning behöver väljas och när markkabel kan vara ett alternativ.

Sammanfattning

Utbyggnad av elnät kan göras genom expropriation, det vill säga genom tvångslagstiftning som innebär att elbolag kan begära polishjälp för att få markåtkomst i extrema fall. Expropriationslagen är en mycket stark lagstiftning som kan tränga undan den enskildes rätt till att äga och förfoga över sin egendom. Utifrån det faktum är LRF mycket kritiska till att utredningen vill dela ut fribiljetter för luftledningar efter att ha baserat sin analys enbart på elbranschens version av tekniska möjligheter. Det är inte ett balanserat beslut från en offentlig utredning. Det skulle kunna jämföras med rimligheten i att gruvföretagens expertis ensamt skulle stå för regeringens juridiska analys vid förslag till ändringar i minerallagen. Det vore knappast en modern och demokratisk process och LRF vill därmed påtala att det finns avgörande delar i utredningens betänkande som dessvärre inte följer principer om objektivitet och proportionalitet.

Stockholm 2022-11-07

Malin Wildt Persson
T f Enhetschef
Näringspolitisk Analys

Björn Galant
Samordnare
Näringspolitisk Analys

I beredningen av yttrandet har även Michelle Elger Ekman, Energiexpert vid enheten för Näringspolitisk Analys och Sofia Backéus, Klimatexpert, LRF Skogsägarna deltagit.